

EDITORIAL

OTISKY ČESKÉ MINULOSTI NA UKRAJINĚ

Motivováni politickými, náboženskými či ekonomickými pohnutkami odcházeli v minulosti národnostní Češi přímou i nepřímou cestou v rámci různých vln emigrace také na východ do oblastí, které v současnosti patří k Ukrajině.

Emigraci evangelíků z českých zemí do tohoto teritoria způsobily porážky protihabsburských povstání během raného novověku. Největší a poměrně dlouhá vlna emigrace začala po prvním dělení Polska v roce 1772, později eskalovala i díky zrušení nevolnictví a možnosti získání velmi levné půdy v tehdejší carské Rusku. V poslední třetině 19. století se tak rychle vytvořila více než třicetitisícová komunita emigrantů, etnických Čechů, v oblasti Volyně. Odchod o něco menšího počtu Čechů na Podkarpatskou Rus v meziválečném období oproti tomu způsobilo především přičlenění tohoto území k Československu a z toho plynoucí potřeba správy oblasti. Další z možných příkladů emigrantů lze nalézt v českých obcích ležících v kyjevské gubernii. Muži a ženy žijící v oblastech patřících k současné Ukrajině pak tvořili významnou část legionářů i členů československých armádních útvarů na východní frontě ve druhé světové válce.

Ačkoliv nové prostředí část krajanů určitým způsobem více či méně měnilo a zpravidla minimálně alespoň transformovalo jejich formální národnostní a náboženskou identitu, povětšinou si uchovávali český charakter a zachovávali styky v rámci své české komunity v regionu i spojení s původní vlastí. Přestože někteří dosáhli v místech svého působení i významného ekonomického a společenského postavení, velká část z nich se po kratší či delší době při různých vlnách reemigrace do oblastí historických českých zemí vrátila.

Působení skupin Čechů i významných jednotlivců v oblastech současné Ukrajiny již bylo v nejrůznějších podobách zpracováno, přesto stále zbývá řada potenciálních oblastí výzkumu a z nich vyplývajících výzkumných otázek nezodpovězených. Příkladem v tomto směru je studie mapující nepříliš známé spletité osudy významného jednotlivce a zachránce mnoha lidských životů – evangelického duchovního Jana Jelínka, který působil na Volyni. Do tohoto čísla zabývajícího se otiskem české minulosti na Ukrajině byly též zařazeny příspěvky ukrajinských autorů v anglickém jazyce. Článek Ludmily Pavlenko vytváří přehled výzkumů a výzkumníků, kteří se ve 20. letech 20. století věnovali problematice Čechů na Ukrajině. Kolektiv autorů z žitomírského institutu pak pojednává především o podmínkách pro spolkovou činnost různých národnostních skupin na sklonku existence carského Ruska.

V textech do tohoto čísla časopisu se kromě minulosti odráží i současnost. Dosud jen malá pozornost byla v odborných publikacích a studiích věnována otázce, jaké otisky za sebou působení Čechů na Ukrajině zanechalo. Mimo těch duševních, tj. například odkazu ve veřejném prostoru, autory příspěvků zajímaly i otisky fyzické. Ty jsou spojené například s otázkou, jak se udržuje paměť na tyto krajany v muzeích v České republice i na současné Ukrajině, která se objevuje ve zprávě o výstavních projektech Národního muzea či v příspěvku o sokolských jednotách Čechů z Volyně. Příspěvek Dagmar Martinkové se zaměřuje na téma, jak se vryla působnost Čechů v oblastech současné Ukrajiny do tamních památek – hrobů, památníků nebo pamětních desek.

Ondřej Štěpánek

IMPRINTS OF THE CZECH PAST IN THE UKRAINE

Driven by political, religious and economic motives, ethnically Czech people emigrated in successive waves also to the East, whether directly or indirectly, to areas that are nowadays part of the Ukraine.

The emigration of Evangelicals from the Czech lands to the above territories was caused by the defeat of the anti-Habsburg rebellions in the early modern era. The greatest, and a relatively lengthy, wave of emigration started after the first partition of Poland in 1772, and gathered further momentum thanks to the abolition of serfdom and the possibility of purchasing very cheap land in the Czarist Russia of the time. Over the last third of the nineteenth century, a community of well over thirty thousand ethnically Czech migrants thereby rapidly formed in the region of Volhynia. In contrast, the departure of a somewhat smaller number of Czechs to the sub-Carpathian Rus in the inter-war period was primarily caused by the incorporation of this territory into Czechoslovakia, with the attendant necessity for the administration of the region. Further instances of emigration may be found in Czech municipalities within the governorate of Kiev. Men and women living in areas that belong to present-day Ukraine came to constitute a significant part of the membership of the Legions as well as Czechoslovak army units on the Eastern front in World War II.

Whilst the new environment did more or less change some of the Czechs in certain ways, at the very least generally transforming their formal nationality and religious identity, for the most part they retained their Czech character, and maintained contacts within their own Czech community in the region, as well as connections with their original motherland. Although some also attained considerable economic success and social status there, the majority returned to the historical Czech lands sooner or later, through various waves of re-emigration.

The activities of groups of Czechs and of distinguished individuals in the regions of present day Ukraine have already been studied in all manner of ways; yet there are still several potential areas for research, with hitherto unanswered questions arising from them. A case in point is a study that maps out the little-known intricate vicissitudes of a distinguished personage, and one who saved numerous human lives – namely, the Evangelical clergyman Jan Jelinek, who was active in Volhynia. In the present issue, devoted to the marks of a Czech past in the Ukraine, we have also included contributions by Ukrainian writers in English. The article by Ludmila Pavlenko gives an overview of research and researchers devoted in the 1920s to the topic of Czechs in the Ukraine. Further, a group of writers from the Zhytomyr Institute primarily discuss the conditions under which the activities of associations of different national groups operated in the twilight years of Czarist Russia.

The texts in the present issue of this magazine reflect the present as well as the past. Hitherto only little attention has been given in scholarly publications and studies to the imprints left by the activities of Czechs in the Ukraine. In addition to imprints of intangible character – such as, for instance, their legacy in the public sphere – the contributors have also taken an interest in physical traces. These, in turn, are related (for instance) to the question concerning the preservation of the memory of those Czechs in museums in the Czech Republic and in contemporary Ukraine – addressed in a report on exhibition projects at the National Museum or in a contribution on the Czech Sokol units in Volhynia. The contribution by Dagmar Martinková explores how the activities of Czechs in parts of modern-day Ukraine have been inscribed on local monuments such as graves, memorials and memorial plaques.

Ondřej Štěpánek